

Un cadou de Ziua Basarabiei: colecția editorială “Basarabica”

Aula Magna a Academiei Române a găzduit la 24 martie 2017 manifestarea omagială *Ziua Basarabiei: 99 de ani de la Unirea cu Țara (27 martie 1918-27 martie 2017)* – un demers cultural-științific al înaltului for care pare să fi intenționat ieșirea din letargie și atunci când s-a declarat “îngrijorat de evoluțiile interne și internaționale din ultimele decenii, caracterizate printr-o continuă și alarmantă încercare de erodare a identității, suveranității și independenței naționale a României sub semnul globalismului nivelator”¹. Evenimentul a fost dedicat lansării oficiale a colecției “Basarabica” deschise de Editura Istros a Muzeului Brăilei “Carol I”, sub coordonarea lui Ionel Câdea și sub egida Academiei Române, și, totodată, lansării primelor două volume apărute: *Geneza problemei basarabene – 1812* și *Constituția la răscruce de milenii*.

Alese prezențe au onorat manifestarea: Mihai Gribincea (ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Moldova la București), Dan Berindei (președintele Secției de Științe Istorice și Arheologice a Academiei Române, care a rostit “Cuvântul introductiv”), Victor Spinei (vicepreședintele Academiei Române), Ion Guceac (omologul de la Academia de Științe a Republicii Moldova), Oleg Bălan (rectorul Academiei de Științe Administrative din Republica Moldova). Printre participanți s-au numărat academicienii Ionel Câdea, Victor Țvircun, Ion Dogaru, Constantin Bălăceanu-Stolnici ș. a., președintele Curții Constituționale a României, Valer Dorneanu, profesori universitari, cercetători științifici, istorici și juriști de pe ambele maluri ale Prutului (Vlad Mischevca, Dan Claudiu Dănișor, Sergiu Băieșu, Mircea Dușu), precum și un public numeros.

“Românii sunt ramura răsăriteană a romanității care a rezistat foarte frumos, păstrându-și remarcabila pecete a originii romane ce nu a putut fi înlăturată!”, a întărit în discursul său inaugural Dan Berindei. Academicianul a recapitulat pentru cei prezenți momentele cruciale ale istoriei de mai bine de o mie de ani a poporului român: de la “Împăratul Traian, a cărui figură a rămas înscrisă ca un simbol” pentru românii care “și-au păstrat în mod miraculos limba și convingerea unicității lor”, continuând cu formarea principatelor românești, plasate de la bun început “în calea răutăților”, efemera unire a lui Mihai Viteazul – “un neîncetat îndemn pentru următoarele generații” –, evocând apoi secolul al XVIII-lea, care semnifică “trezirea națiunii române”, dar și prima “rășluire” a hotarelor românității (Bucovina) și, în sfârșit, anexarea Basarabiei de către Imperiul rus în 1812.

¹ *Identitate, Suveranitate și Unitate Națională: Apelul unor academicieni români către Poporul român, către instituțiile Statului Român*, Academia Română, 8 februarie 2017 (<http://www.acad.ro/com2017/apelAR/d0208-ApelAR.pdf>).

Expozeul lui Dan Berindei a vizat comparația între situația Transilvaniei și statutul politico-juridic al unor părți din Basarabia: “Dacă prima era timp de secole administrată de Austro-Ungaria, a doua a fost «o rană deschisă» în răstimpul secolelor al XIX-lea și al XX-lea”. Astfel, sudul Basarabiei realipit la Moldova prin Tratatul din 1856 a fost reanexat de imperiul țărilor în 1878. Revoluția rusă a prilejuit trezirea conștiinței naționale a românilor basarabeni, apoi a urmat Primul Război Mondial și prăbușirea României (pacea separată cu Puterile Centrale). “Raza de lumină” însă tot de dincolo de Prut a venit, basarabeni au decretat autonomia Republicii Democratice Moldovenești înființate în decembrie 1917, după care Sfatul Țării a proclamat independența și, în cele din urmă, a făcut “pasul hotărâtor”, votând unirea cu România la 27 martie 1918, “miracolul istoric, marele început pentru desăvârșirea unității naționale”. 22 de ani mai târziu, prin ultimatumurile sovietice din iunie 1940, apoi în 1944, Basarabia revine sub ocupație sovietică, situație ce va dura până în anul 1991, marcând “o nouă despărțire și redeschiderea răni”, a conchis Dan Berindei.

Vicepreședintele Academiei Române a prezentat succint proiectul “Basarabica”, al cărui scop principal este semnalarea și includerea contribuțiilor științifice și culturale remarcabile ale autorilor moldoveni în circuitul științific al țării. În discursul său, Victor Spinei a făcut apel la istorie, evocând soarta tragică a intelectualității basarabene după 1945, care a cunoscut cele mai variate forme de represiune exercitate de regimul sovietic, de la intimidări, epurări și arestări, până la suprimarea fizică a intelectualilor de origine românească din RSSM. Abia la sfârșitul anilor '80, *Perestroika* și politica de *Glasnost*, apoi destrămarea Uniunii Sovietice prilejuiesc descătușarea forțelor democratice naționale din Basarabia, culminând cu proclamarea suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova (1990) și, un an mai târziu, a independenței Republicii Moldova. Este epoca în care, potrivit vorbitorului, “Românitatea de acolo se regenerează. Intelectualii ies din statutul lor de marginali, realizările lor sunt un bun comun și trebuie proliferate în întreg spațiul carpato-danubian” – ceea ce Academia Română încearcă să facă “printr-un program intens de tipărire, la București și la Iași, a operelor din Basarabia”. Victor Spinei a subliniat în încheiere că primele două volume ale seriei sunt doar începutul: “urmează și altele prin implicarea lui Ionel Căndea, despre istoria Bisericii românești din Basarabia, dreptul din Basarabia...”.

Cea dintâi lucrare din colecție prezentată de către academicianul Ionel Căndea a fost volumul semnat de autorul Vlad Mischevca², cercetător științific la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei. Istoricul basarabean³ este membrul mai multor societăți științifice internaționale și autor a numeroase studii

² Vlad Mischevca, *Geneza problemei basarabene – 1812* (prefață de Demir Dragnev, volum îngrijit de Ionel Căndea și Viorel Coman), București-Brăila 2016.

³ Între ale cărui domenii predilecte se găsesc relațiile internaționale din sud-estul Europei la răscrucea secolelor al XVIII-lea-al XIX-lea și, în mod deosebit, istoria diplomatică a Tratatului de Pace din 1812 de la București, semnat între Rusia și Imperiul otoman.

și articole, deopotrivă al câtorva monografii publicate la Chișinău, Iași, Atena, Salonic, ce vin să confirme că “dincolo de Prut se realizează o parte a istoriografiei noastre” (acad. I. Câdea). În expunerea sa, Vlad Mischevca a ținut să precizeze că un segment din problematica tratată de el – raporturile politico-diplomatice ruso-turce premergătoare războiului din 1806-1812 – rămâne puțin cunoscut, iar cartea se adresează atât publicului larg, cât și specialiștilor, întrucât introduce “o abordare de pe poziții noi”, fiind centrată pe jocul diplomațiilor turcă și rusă în pregătirea tratatului de la 1812: act care deschide “problema românească”, cu esența concentrată asupra “hotarului de la Prut”. Autorul a consultat arhive din Federația Rusă, România, Franța, Turcia, Grecia, un corpus impresionant de documente diplomatice publicate în perioadă și, nu în ultimul rând, a valorificat istoriografia din țările balcanice.

Structurată în trei capitole distincte – “Moldova sub impactul Problemei Orientale”, “Lupta diplomatică pentru Principatele Române în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812”, “Geneza «problemei basarabene»” – lucrarea tratează expansiunea treptată a Imperiului rus în sud-estul Europei începând din 1791, an în care prin Tratatul de la Iași limita lui vestică include teritoriul dintre Bug, Nistru și nordul Mării Negre. “Este o carte extrem de dură, Vlad Mischevca atacă frontal «problema orientală», aduce noi izvoare și le reevaluează pe cele vechi, distruge mituri și minciuni ale istoriografiei ruse și sovietice despre anul 1812”, a accentuat referentul Ionel Câdea.

Cea mai popularizată axiomă a istoriografiei (și a propagandei oficiale) rusești și sovietice a deliberat că “prin Pacea de la București din 16 (28) mai 1812 Rusia ar fi preluat Basarabia de la Imperiul otoman și nu de la Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești, stat care la acea dată nu exista”, prin urmare “pretențiile românești asupra Basarabiei sunt ilegiteime...”. În contrapartidă, autorul volumului ține să demonstreze că dimpotrivă, Pacea de la București devine un act caduc și nul din punct de vedere juridic, mai întâi prin votul din 27 martie (9 aprilie) 1918 al Sfatului Țării, organul reprezentativ al Basarabiei, apoi – și aici este elementul de noutate! – prin Tratatul sovieto-turc “de prietenie și frăție”, încheiat la 16 martie 1921 și intrat în vigoare la 22 septembrie 1921, unde se stipulează, la art. 6: “Cele două părți contractante recunosc că toate tratatele încheiate până la această dată între ambele țări nu corespund intereselor lor reciproce. Prin urmare, ele se declară de acord să recunoască aceste tratate drept reziliate și neavenite”. În acest mod, susține V. Mischevca, însăși Rusia Sovietică se dezice în mod oficial, fie și indirect, de prevederile Păcii de la București, implicit de urmările sale pentru Moldova de la Răsărit de Prut. Este remarcabilă aici și reconsiderarea rolului jucat de marile familii fanariote Ipsilanti și Moruzi în negocierea condițiilor Păcii de la București, precum și importanța unor aspecte politico-demografice, cum ar fi cele din Transnistria, de exemplu. Autorul își încheie cartea – întâmplător sau nu – cu momentul istoric al *Declarației de independență a Republicii Moldova* de la 27 august 1991, făcându-și în final public crezul istoriografic și național-politic: “Ca cetățean moldovean, susțin politica

Chișinăului de aderare europeană, ca istoric – politica de realizare a unității naționale!”.

În continuare, Ion Dogaru, membru corespondent al Academiei Române, a dat contururile “componentei juridice” a subiectului, vorbind despre reeditarea lucrării lui Ion Guceac, intitulată *Constituția la răscruce de milenii*⁴. În introducerea sa, Ion Dogaru și-a exprimat considerația față de efortul celor două edituri care “apropie pe oamenii de știință de pe malurile Prutului după principiul vaselor comunicante”, precum și admirația față de Ion Guceac, “exponentul valului tânăr de cercetători juriști din Republica Moldova, autor a 13 cărți și 155 de studii și articole publicate în țară și în străinătate”. Academicianul a apreciat călduros și fondul de idei al cărții: “scrisă cu mult curaj, ea este o fereastră deschisă ce ridică multe întrebări din zona constituțională a dreptului”. În opinia comentatorului, meritul deosebit al lui Ion Guceac constă în a fi reușit să surprindă în peste o mie de pagini dezvoltarea constituțională din Basarabia în consonanță cu aceea românească, confirmându-se astfel “latinitatea noastră juridică”.

La rândul său, în alocuțiunea sa Ion Guceac a scos în evidență elementele identitare “de netăgăduit” din evoluția constituțională în comun a Republicii Moldova și României. Autorul a insistat că jurisprudența Moldovei a reușit să își păstreze sub stăpânirea țaristă caracteristicile istorice, peste care s-a suprapus gândirea juridică românească – “*Constituțiile românești din 1866 și 1923 au privit și părți ale Republicii Moldova...*” –, care influențează și astăzi dreptul moldovenesc.

La final, despre carte s-a exprimat în termeni elogioși Claudiu Dănișor (profesor de drept constituțional la Universitatea din Craiova), care a pledat fervent pentru nevoia imperioasă “de a cunoaște *Constituția* fraților de peste Prut dacă visăm la construirea unui singur stat!”. Întrebându-și retoric auditoriul: “care este răscrucea de mileniu acum?”, intervenientul a emis singur răspunsul, identificând “răscrucea” tocmai în ... “postmodernitatea aceasta care este periculoasă și impusă de statele occidentale” și concluzionând că “valorile moderne trebuie acceptate și receptate prin prisma tradițiilor noastre democratice și de drept, desigur!”. Astfel de aluzii ce comportă anumite accente naționaliste și antioccidentaliste, neîndoios regretabile, nu au fost singurele auzite în cadrul manifestării.

În ultima parte a evenimentului, Mircea Duțu a lansat studiul științific⁵ al “celui mai titrat dintre juriștii români”, Andrei Rădulescu (1880-1959). Lucrarea a văzut lumina tiparului în anul 1943, în limbile română și franceză⁶, fiind de fapt

⁴ Ion Guceac, *Constituția la răscruce de milenii*, București-Brăila 2017 [2013 Chișinău, Tipografia Centrală].

⁵ Andrei Rădulescu, *Dreptul românesc în Basarabia* (postfață de Mircea Duțu), București [1943] ³2017.

⁶ Idem, *Dreptul Românesc în Basarabia*, “Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria III, 25 (1943), mem. 13; *Le Droit Roumain en Bessarabie par*

discursul ținut de magistrat în Aula Academiei Române în urmă cu 75 de ani, când “juriști din Basarabia și România s-au întrunit pentru a compatibiliza sistemele lor juridice și legislative” (M. Duțu). În “Postfața” pe care o semnează, directorul Institutului de Cercetări Juridice “Acad. Andrei Rădulescu” descrie preocupările lui Andrei Rădulescu în domeniul vechiului drept românesc, al căror obiectiv central l-a constituit afirmarea romanității și originalității științei juridice a românilor “ca elemente definitorii ale unei identități juridice românești”, precum și continuitatea acesteia în spațiile geografice locuite de români⁷.

Analizând contribuția magistratului în materie de drept românesc în Basarabia ca parte a istoriei juridice naționale, Mircea Duțu acordă o semnificație specială cuvântării de la 3 iulie 1942 prin prisma situației excepționale în care se găsea la acea dată provincia proaspăt eliberată de sub ocupația sovietică: “Cunoașterea exactă a tuturor părților pământului și neamului românesc este o datorie care se impune în mod deosebit cu privire la acelea care au stat sub stăpâniri străine. Cercetările asupra acestor părți ne ajută mai presus de toate să apărăm drepturile noastre față de pretențiile străinilor...”⁸.

În prelegerea ținută în 1942, marele jurist fragmenta istoria dreptului basarabeian în trei perioade distincte: răstimpul de până la anexarea din 1812 – când **sursele de drept** au fost o pravilă și toate hrisoavele Moldovei, deopotrivă cu “obiceiul pământului”, epoca ocupației țariste a Basarabiei (1812-1918) – când legislația juridică locală autentic moldovenească a fost completată de dreptul bizantin, și intervalul 1918-1942 – caracterizat prin unificarea cu sistemul politic și juridic din România. “Basarabia a rămas astfel românească și pe terenul dreptului, ca în toate formele vieții poporului său”, gândea Andrei Rădulescu. Mircea Duțu a reflectat că rupturii intervenite în 1944, atunci când dreptul românesc din Basarabia, consolidat și modernizat, a fost înlocuit de dreptul sovietic, i s-a succedat momentul renașterii naționale de după 1990, creându-se condiții prielnice pentru revirimentul dreptului român și al culturii juridice românești în Moldova. Astfel, întrebării lui Andrei Rădulescu din 1942 despre “care a fost soarta acestui drept românesc după răpirea Basarabiei?”, Mircea Duțu îi răspunde potrivit contextului zilelor noastre: “Avem două state, două legislații interne, dar o singură știință de drept, cu sigiliul Romei”.

În încheiere, ar mai fi de adăugat că la cinci luni de la manifestarea omagială de la 24 martie, Biroul Prezidiului Academiei Române a adoptat *Programul Academiei Române de sărbătorire a Centenarului Marii Uniri*⁹.

André Radulesco”, extras din “Bulletin de la Section Historique (Histoire – Géographie – Sciences Sociales) I-XXI (1913-1939)”, tomul XXIV.I., București ²1943.

⁷ A. Rădulescu, *op. cit.*, „Postfață”, p. 41.

⁸ *Ibidem*, p. 9.

⁹ *Programul Academiei Române de sărbătorire a Centenarului Marii Uniri*, Academia Română, 5 iulie 2017 (secțiunea “Noutăți”: <http://www.acad.ro/com2017/doc/d0705-ProgramAR-CentenarUnire.pdf>).

Documentul încorporează intenția declarată de a întreprinde eforturi susținute în vederea celebrării unui secol de la unirea românilor din 1918, făcând trimitere la “Strategia de dezvoltare a României 2018-2038” – strategie ce conține opt proiecte, dintre care al treilea este însăși colecția “Basarabica”, suprapusă uneia dintre direcțiile prioritare de acțiune ale Academiei: “introducerea constantă în circuitul științific al României a celor mai valoroase contribuții ale specialiștilor din Republica Moldova”¹⁰.

Octavian Dascăl

Colecții numismatice. Digitizarea bunurilor de patrimoniu din muzee

Muzeul Național de Istorie a României a găzduit în data de 10 noiembrie 2017 sesiunea de comunicări cu titlul *Colecții numismatice. Digitizarea bunurilor de patrimoniu din muzee*. Cea de-a doua secțiune, intitulată *Digitizarea bunurilor de patrimoniu*, a reunit o serie de prezentări ale specialiștilor din muzee cu referire la experiențele proprii de digitizare a patrimoniului cultural aflat în custodie. Dan Matei (*Expunere on-line: calitate, relevanță, dar și etică*), din cadrul Institutului Național al Patrimoniului, în încercarea de a reuni în mod exhaustiv o serie de principii de bază ale expunerii online a obiectelor de patrimoniu, a prezentat criteriile *Europeana* în acest sens. Totodată, domnia sa a ridicat o serie de întrebări referitoare la ce trebuie încărcat în mediul online, dar și modul de încărcare și ce metadata sunt necesare în descrierea artefactelor. Este preferabil să avem multe documente și descrieri puține, sau puține documente cu descrieri mai bine elaborate, având în vedere timpul necesar realizării acestora. Totodată, domnia sa nu s-a sfiit în a oferi exemple pozitive și negative dintre instituțiile culturale și experiențele acestora în procesul de digitalizare. Una dintre concluzii a fost aceea că, pentru siguranța în timp a proiectelor, este preferabil ca stocarea și dezvoltarea platformelor cu imaginile digitalizate este preferabil să fie găzduite pe un server propriu și nu pe unul privat.

O a doua prezentare a venit din partea lui Nicolae Constantinescu (*Baze de date distribuite pentru resurse de patrimoniu: un inel comun de gestiune*), expert în tehnologia informației și blogger kosson.ro. Domnia sa a vorbit despre evoluția diferitelor tipuri de baze de date de la seturi liniare (tabel, lista), nosql (hărți), descoperite cu prilejul creării criptării pe internet, și până la grafuri (fără organizare, doar prin referințe). Ajungând până la nivelul zilelor noastre, exemplele proiectelor Blockchain și Interplanetary file system au ilustrat modul util în care această evoluție poate ajuta stocarea și transmiterea datelor inclusiv în domeniul cultural.

¹⁰ *Ibidem*.